

Γιατί οι νέοι καταφεύγουν σε πράξεις βίας, αναζήτηση ταυτότητας ή συναισθηματικές δυσκολίες;

Δρ. Ευγενία Σουμάκη

Παιδοψυχίατρος - Ψυχαναλύτρια

Γρ. Ελληνικής Εταιρίας Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας

Μέλος Δ.Σ. Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας

Επιστημονικά Υπεύθυνη Μονάδας Διάγνωσης και Θεραπείας Παιδιού «Σπ. Δοξιάδη»

Επόπτρια Κέντρου Νευροεξελικτικής Αγωγής Παιδιού

Εφηβεία

- Σταυροδρόμι βιαιοτήτων
- Οργανική βία και αλλαγές στο εφηβικό σώμα
- Κοινωνική βία: εκπαιδευτικές και επαγγελματικές πιέσεις, προβλήματα ενσωμάτωσης, δόμηση προσωπικότητας, πολιτική εκμετάλλευση
- Εφηβική βία στραμμένη εναντίον **του εαυτού** (αυτοκτονίες, ναρκωτικά, ψυχικά προβλήματα, στάσεις αποτυχίας) ή εναντίον **του συνόλου** (παραβατικότητα, κακοποιήσεις, βανδαλισμοί, βιασμοί)
- Σύνδεση κοινωνικής βίας και δυνητικής ατομικής βίας
- Κρίσιμες υπαρξιακές απορίες: σεξουαλικότητα, εργασία, ορθολογικότητα

Εφηβεία και συμπεριφορά

- Ωριμοποιητική φάση στον κύκλο της ζωής
- Αναστάτωση των λειτουργιών της προσωπικότητας.
- Ψυχική αναδιοργάνωση
- Το Εγώ του εφήβου καθίσταται ευάλωτο
- Κατακλύζεται από τις ενορμήσεις,
- Νέα εικόνα σώματος
- Ψυχολογικός αποχωρισμός από τους γονείς
- **Στόχος:** η ψυχική αυτονομία αλλά και η κατάκτηση της σεξουαλικής και κοινωνικής ταυτότητας.

Εφηβεία και ομάδα

- Αντιμετώπιση των ενδοψυχικών συγκρούσεων
- Μείωση του άγχους,
- Ατομικές ικανότητες
- Αναζητήσεις σχετικά με τις ετερόφυλες σχέσεις
- Κοινωνικά θέματα
- Δυνατότητα να συγκρίνουν και να εκτιμήσουν αντικειμενικότερα τις προσωπικές τους θέσεις και τη συμπεριφορά τους.
- Το να ανήκει κάποιος σε ομάδα σημαίνει την εξασφάλιση μιας ταυτότητας - μέχρι τη στιγμή τουλάχιστον της κατάκτησης μιας στερεής προσωπικής δομής και αίσθησης του εαυτού του.
- Βοηθητικό Εγώ που υποστηρίζει τις ναρκισσιστικές ανάγκες

Εφηβεία και ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη

- Διαδικασίες ψυχολογικού διαχωρισμού από τα εσωτερικά αντικείμενα στην εξέλιξη ναρκισσισμού
- Παράλληλες αλλαγές
- Εξέλιξη-μετατροπή αρχαϊκών ναρκισσιστικών εκδηλώσεων (παντοδυναμία του εαυτού και εξιδανίκευση των γονεϊκών προτύπων)
- Σε πλέον ώριμες μορφές ναρκισσισμού, (αυτοεκτίμηση, σεβασμός, αναγνώριση των άλλων, επιδίωξη προσωπικών ή συλλογικών ιδανικών και στόχων).
- Μετασχηματισμοί του ιδεώδους του Εγώ και του Υπερεγώ

Εφηβεία και ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη

- Η διαπίστωση ότι **οι γονείς δεν είναι αλάνθαστοι και τέλειοι** στρέφει τον έφηβο σε αναζήτηση άλλων προσώπων διαδικασία πένθους ιδανικό του Εγώ ήπιο και ρεαλιστικό,
- **το αίσθημα παντοδυναμίας** πολλών παραπτωματικών αλλά και άλλων εφήβων και η αδυναμία αποδοχής της πραγματικότητας αποτελούν έκφραση ενός πρώιμου και αρχαϊκού εαυτού, που αγωνίζεται να αμυνθεί στον απειλούμενο κατακερματισμό, αδυνατώντας να προχωρήσει σε πιο ώριμες μορφές εξέλιξης.
- Ο βαθμός των δυσκολιών αλλά και της ευθραυστότητας του εφήβου εξαρτάται από
- την ποιότητα των εμπειριών που χαρακτηρίζουν τις προηγούμενες εξελικτικές φάσεις,
- από τη φύση και την ποιότητα των σχέσεων με τους γονείς και τα άλλα σημαντικά πρόσωπα του περιβάλλοντος,
- από τους αμυντικούς μηχανισμούς που κινητοποιήθηκαν,
- από την εξωτερική αντικειμενική πραγματικότητα που ο έφηβος συναντά.

Βίαη συμπεριφορά και εφηβεία

- Η βία είναι αρχαϊκή μορφή επιθετικότητας που δηλώνει οργή και αδυναμία και η οποία δεν εξελίχθηκε σε ωριμότερες μορφές επιθετικής συμπεριφοράς λόγω της αδυναμίας του «περιβάλλοντος» να τη δεχτεί, να τη συγκρατήσει και να τη διαχειριστεί δημιουργικά.
- αντίδραση πανικού μπροστά σε έναν απειλούμενο κατακερματισμό και αφανισμό.
- Έφηβοι με ασφαλή συγκρότηση εαυτού δοκιμάζουν να διοχετεύσουν προς τα έξω (act out) τα έντονα συναισθήματα που τους κατακλύζουν.
- Εμφανίζουν αδυναμία να αναγνωρίσουν και να επεξεργαστούν τα συναισθήματα τους
- συγχέουν πράξεις και σκέψεις,
- δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν έναν εσωτερικό ψυχικό κόσμο.
- Έχουν μικρή δυνατότητα αυτοσυγκράτησης
- Οι συγκεκριμένοι έφηβοι με σοβαρούς πρώιμους τραυματισμούς δεν απέκτησαν ψυχική αυτονομία, η ύπαρξη τους απειλείται με αφανισμό και «θυμούνται» μόνο μέσω ενός αισθήματος απειλής

Η φύση της παραπτωματικής πράξης

- στάση της μητέρας
- ποιότητα της μητρικής φροντίδας
- εγκατάλειψη και καταστροφή
- απώλεια = πράξη επιθετικότητας
- Η ανάγκη για εκδίκηση, η προσπάθεια αναίρεσης του ψυχικού τραυματισμού, αλλά και η βαθύτερη ανάγκη για ένωση με τη μητέρα λειτουργούν συνεχώς με ένα σχεδόν ψυχαναγκαστικό τρόπο, προκαλώντας και ανατροφοδοτώντας την επιθετικότητα.
- επιθυμία να πληγωθεί το αντικείμενο και, βέβαια, να ελεγχθεί και να κυριαρχηθεί.
- μετατροπή μιας παθητικής εμπειρίας σε ενεργητική, με το μηχανισμό ταυτοποίησης με τον επιτιθέμενο. Με το σαδισμό υιοθετείται μια αμυντική διεργασία προληπτικής επίθεσης στο αντικείμενο έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση ψυχικών συνοχών.

Έφηβος και κοινωνία

- απουσία προσδιορισμού
- έλλειψη προκαταλήψεων για αλλαγές,
- ευεπηρέαστη στάση στις πολιτικές και τεχνολογικές εξελίξεις.
- Η στάση των εφήβων σήμερα είναι έκφραση των συνειδητών ή ασυνείδητων συναισθημάτων, των ματαιώσεων και των ενορμήσεων εντός τους, όπως και των κοινωνικών παραμέτρων που επιδρούν επάνω τους.
- Οι έφηβοι απορρίπτουν τις αξίες που θεωρούν φθαρμένες και υπερασπίζονται μια ιδεώδη κοινωνία.
- Οι νέοι χρειάζεται να αμφισβητούν, να απορρίπτουν, να κριτικάρουν, να επιτίθενται, αφενός διότι έχουν τα νοητικά και ψυχικά εφόδια να το κάνουν, και αφετέρου διότι βρίσκονται ακόμα στις παρυφές του συστήματος. Οποιοσδήποτε συμμετέχει σε ένα σύστημα, αναπόφευκτα τείνει να το αναπαράγει και να υπερασπίζεται την επικράτησή του.

Έφηβος και κοινωνία

- Ο Winnicott το 1968 γράφει: «η ανωριμότητα είναι σημαντική και υγιής για τους εφήβους. Περιέχει τα πιο συναρπαστικά στοιχεία δημιουργικής σκέψης, νέα φρέσκα συναισθήματα, ιδέες για νέους τρόπους ζωής».
- Οι έφηβοι χρειάζονται όρια, από μια αρχή/εξουσία η οποία δεν είναι αυταρχική και αυθαίρετη, ιδιαίτερα στους τομείς της ευθύνης και εξάρτησης.
- κατάλληλα πρότυπα ταύτισης,
- Όταν τα πρόσωπα αναφοράς αποδεικνύονται αναξιόπιστα, αναποτελεσματικά και αντιφατικά σε λόγους και πράξεις, τότε τους ωθούν σε καταστροφικές μορφές εκδραμάτισης, προωθώντας ένα ματαιωτικό και αδιέξοδο μοντέλο.
- Σε ένα κοινωνικό περιβάλλον το οποίο είναι διωκτικό και αφερέγγυο, ο έφηβος μπορεί να ζητήσει καταφύγιο στην οργή και τη βία μέσα από μία φαντασίωση παντοδυναμίας η οποία παραμένει αμετουσίωτη και διοχετεύεται στην ομάδα. Ο φόβος του είναι ότι αν εγκαταλείψει την ομάδα, θα εκτεθεί σ' ένα εσωτερικό και εξωτερικό χάος, σε ένα διωκτικό κόσμο.

Έφηβος και κοινωνία

- Εκφράζουν ό,τι οι ενήλικοι αρνούνται ή αδυνατούν να δουν.
- Η προσωπικότητα και τα συμπτώματα είναι χρονικές και τοπικές εκφράσεις του προσωπικού ύφους λειτουργίας,
- Αντικαθρεφτίζουν ό,τι είμαστε και ό,τι έχουμε δημιουργήσει στην κουλτούρα και την κοινωνία μας
- Εντυπωσιακές ακραίες συμπεριφορές μίας μειοψηφίας αρκούν για να λειτουργήσουν ως υπόβαθρο προβολών και απωθημένων ενορμήσεων των ενηλίκων στους εφήβους
- Η βία παρουσιάζεται ως υγιής αντίδραση εκ μέρους του εφήβου, σε παραβιάσεις των χώρο – χρονικών και σωματικών ορίων του ιδιωτικού, «κρυφού» χώρου του.

Έφηβος και κοινωνία

- Η βία αποτελεί εκδήλωση απόγνωσης, αίσθηση αναποτελεσματικότητας και έλλειψης ζωντάνιας ή άλλοτε επιδίωξη απόκτησης δύναμης.
- Ενισχύει την ταυτότητα
- Συναίσθημα του «ανοίκειν».
- Άλλοτε προωθεί τη μοναχικότητα, και συναίσθημα ανυπαρξίας και αποφυγής της κοινωνικοποίησης λόγω έντονου συναισθηματικού φόβου και τρόμου
- Μέσον ανάκτησης ελέγχου της ζωής και του εαυτού.
- Όταν οι θεσμικές δομές καταρρέουν, οι βιαιοπραγίες εμφανίζονται σε μεγαλύτερη συχνότητα.
- Η ανικανότητα και η αδιαφορία των μεγαλύτερων γενεών για ασφάλεια ενάντια στη βία, οδηγεί στην αποτυχία «εμπερίεξης» του άγχους των νέων από το κοινωνικό περιβάλλον.

Έφηβος και εξέγερση

Αν η βία είναι η τρέχουσα κοινωνική πραγματικότητα, είναι αναπόφευκτη και η βίαιη εκδραμάτιση από τους εφήβους. Απ' την άλλη η ίδια αυτή βίαιη κοινωνία επιδεικνύει συχνά δυσανεξία προς την επιθετικότητα και την αμφισβήτηση των νέων, γίνεται άκαμπτη, δεν μπορεί να απορροφήσει τους κραδασμούς της ψυχικής εκφόρτισης και την κατατάσσει ή την ωθεί ή την αντιμετωπίζει, σαν παραπτωματικότητα.

Η κοινωνία λοιπόν καλλιεργεί την εκδραμάτιση των ενορμήσεων, και στη συνέχεια προσπαθεί να τις καταστείλει βίαια, χαρακτηρίζοντας τα «εγκληματικώς» εκδραματίζοντα άτομα, συλλήβδην ως «χαμένες περιπτώσεις». Η αντιμετώπιση της βίας με βία δαιμονίζει ένα φαύλο κύκλο.